

Székely halászhalászok

A magyar halászhalászból III.

Ha Európa nyugoti műveltsége hatalmas pöröly, Magyarország pedig a művelődés ékje, melyet az a pöröly az elmaradt Kelet népei közé üt és tuszkol, akkor a székelység az éknek aczélos éle, melynek szívósságától függ, hogy meg ne csorbuljon s vele és általa a művelődés hódító áramlata csorbát ne szenvedjen.

Elhelyezkedett a székel, részben a magyar elhelyezkedési törvény ellenében is, erdőborította bérezek szűk, köves völgyébe. Mondják, hogy a honfoglaló magyarság a székelyt már mai telepein találta – lehet hún, lehet avar maradvány, mely gátat talált üldöztetésének, megvonult; – az eldöntés nem e könyv tiszte; de az bizonyos, hogy a magyarsággal eredetileg egy tőből fakadt s még bizonyosabb, hogy nélküle – többek között – a halászhalt műnyelvét kifejezni nem lehetne, mert egyedül a székel lakik pizstrángos, [pérhalas](#) vizek mentén, egyedül ő halássza a nemes halat ősi magyar mód szerint s így egyedül ő az, a ki a [pizstráng](#) os, [pérhalas](#) vízből fakadó magyar mesterszóval él.

A magyarság lassú folyású, [harcsás](#), [ponty](#) os, [kecsegés](#), [süllő](#) s vizek partján, tóságok körül lakik s csak az ezeknek megfelelő mesterszavakkal él; a magyar felföld pizstrángos vízmellékét tótság, némettség lepi el; a magyarság csak a széleket éri s ott mesterszava ingatag vagy idegen ízű; – így is úgy is hasznavehetetlen.

Hogy hol kezdődik az igazi székel halászhalt, azt legjobban mondja az a tréfásan-csípős közmondás, mely Székely-Keresztúr körül közszájon forog s így hangzik:

»Bögözön felül a harcsa és a mágnás meg nem él.« Ez a Bögöz egy kis székel falu; azon túl a Küküllő vize kicsiny, a föld sovány.

A vizek a tisztaságtól megcsillámlanak; sietnek, esnek. A hol sietnek, megcsördülnek a meder kövén – ez a »suga« – sűg a patak vize! A hol esnek, ott vájnak – ez a »göbe« – »gübü« vagy »göbő«, melynek sekélyedő szélén lengő hullámot vetnek a vizek– ez a víz »lengje«.

Itt vág a pizstráng a »harogra«, itt villan a [pérha](#) l ezüstös oldala, nyüzsög az apróka, fűrge » [cselle](#) «, siklik kő alól kő alá a [k&o](#) [uml;lön](#)te vastagfejű »botos [lógga](#) «, kapkod a légy után a » [ingola](#) «, kigyódzik az »

«, míg a kevés tavas helyen megél a »

[k´ndr´](#)

«; a »

[g´b](#)

« s ismét a patak csöndesebb folyású, iszaposabb helyén a »

[s´rm´sz´ szaka](#)

«.

És itt mesterkedik azután a szemes »góbé« az ő » [tollas harogj´](#) -val«, a mellyel csúffá teszi az ángolt »mesterséges legyeire« épített egész tudományával együtt.

Őszi éjszakán fölkeresi a patakot, kezében a szigony, hátán a » [vil´gl´](#) «, vagy tarisznájában a »tidó«; meggyújtja az egyiket, mely vékonyra hasgatott fenyőfából, vagy a másikat, mely a nyírfa zsíros kérgéből való, bevilágít a patakba, hol a pisztráng ívik s biztos szemmel, biztos kézzel az a szigony épen nyakszirten éri a nemes halat.

A hol a Küküllő kiszélesedik s lassúbb, mélyebb a vize is, ott a székely, kivált »csigolyás« és »padmalyos« helyeken, beveti a » [rokolyah´l´t](#) «, mely távol keletnek ősrégi hálószerszáma s alkalmasint a könyvek könyvének »

[amphiblestron](#)

»-ja, bizonyos pedig róla, hogy a Kaszpi tengert halászó persák és tatárok kezén ma is található.

A hol a folyás összeszorul, ott leginkább a »böcsőháló« járja.

A »harog« ideje lejár s a szigonyé még nem érkezett meg; ilyenkor két góbé szövetségre lép s eljár » [gübülni](#) «, azaz: a gübüből a [gübülő r´ddal](#) a halat a » [f´arsz´kh´l´ba](#)

« – mely itt-ott» ráncziháló « nevet is visel – kergetni. A hálós elállja a »gübő« vagy »göbe« kifolyását, a rudas meghajtja a »göbét« úgy, hogy a »gübülő rúddal« a kövek közé és alá szurkál.

A »súgán« vagy »súgón« végig járhatja a tükrös »vezető« vagy » [mar´z´l´t](#) »; a hol pedig az

összefutót vagy »

[´tköz](#)

«-t alkalmazza, »

[ker´tőszigonnyal](#)

« dolgozik s elveszi az »örökkel« felszerelt »

[lesh´l´t](#)

« is.

E kis, futó leírás mesterszavai talán eléggé bizonyítják, hogy itt valóban magyar halászattal s ügyes halászó néppel van dolgunk.

De igazság szerint meg kell említeni azt is, hogy a székelység nemcsak ügyes, hanem irtó halász is. Nem rosszindulatból, nem tudatosan, hanem régi, rossz szokás révén – bizony irtó és kegyetlen ő!

A » [czége](#) « , a » [duga](#) « , a » [méregfű](#) « , az oltatlan mész a halirtásnak szokásos s általánosan elterjedett eszközei; irtók és kegyetlenek azért, mert a hal apraja-nagyja beléjük pusztul. Alkalmazásuk majd a maga helyén pontosan meg van írva.

Most forduljunk képünkhöz, mely a »világló«-val űzött éjjeli pisztrángahalászatot ábrázolja vadregényes, sziklás, fenyves tájon, melyben Csík-Gyergyó havasvilága oly igen gazdag.

A világlóval való pisztrángahalászatnak egyik főhelye a Gyergyóban van; oly vidék ez, mely világrészünk vadregényes tájai között az igazi »hamupipőke«.

Igen, hamupipőke ez a táj! Rónája – igaz – csak egy kis medencze, telve falvakkal, városokkal, melyeket a szemnek egy pillantása mind meglát; de ez a kis medencze úgy fekszik hegy alkotta környékén, mint a pacsirtamadár meleg fészke a búzakarász árnyékában. Igaz, hogy hegysége nem nyúlik fel az örök hó szintjéig; de csúcsainak vonalzata a légyságot és merészséget párosítja; szakadécai föltárlják az anyaföld méhét az alsó Júra színéig s a szorosokon át vágató, bukó, majd csörgedező, sűgő, majd dübörgő patakba letekint az [Ammo n csiga](#)

, a [Terebratula kagyló](#)

: rég letűnt korszakok megkövesedett emlékei, oly régi korszakoké, a melyekre emberi időszámítás nem is alkalmazható.

Az Öcsémtető, Tarkő, Egyeskö, Nagy-Hagymás, Csofronka és Vöröskő a méssziklák legszebbjei közé tartoznak; mintha a hegység agyari, őrlőfogai volnának, csúcsaik, sorozataik úgy emelkednek ki a fenyves – részben már [gyalogfenyő](#) – öve fölé; e sziklafalazatok párkányain a havasi tájak igazi gyopárja nyitogatja fehér, bolyhos csillagvirágát, míg fenn a magasban – sokszor az alantjáró felhő fölé emelkedve – a levegőég legmerészebb szárnyas rablója, a szakállas saskeselyű kering.

A fenyvet termő övben fölszáll a [mogyorószajkó](#); a fenyő legcsúcsára – mintha ülőhelye merészségével gúnyt kiáltana a fenyő tövében kaparászó »magyaró-tyúkra« s az ágazat sűrűjében bujkáló hegyes-bóbitájú [havasi czinegére](#)

A hol a sziklafalazat a legmeredekebb, sőt áthajló, ott kúszik rajta félig nyitott szárnnal a [haj nalmadár](#) – a szárnytakaró tollak piros színéről így nevezve; finom, hosszú, könnyedén lefelé hajló csőrével az ősszíkla minden repedését fürkészve, mindig fölfelé törekszik s tetőt érve, könnyedén lebegő kanyarodással a szíkla alján terem, hogy a kúszást újra kezdhesse.

A tisztáson serczeg-perczeg a havasi sáskavilág sokasága, közte a [Pezotettix](#) , mely a

havasok legmagasabb csúcsain is otthon érzi magát. S ha a vihar rést tört az erdőségbe, a korhadó szálak mentén a verőfény rásüt a

[béri vipera](#)

karikába szedett, tarka testére.

Az érintetlen rengetegben még máig is nesztelen, óvatos léptekkel jár a [hiúz](#) ,
czammog a »

[toportyán féreg](#)

« málnásról málnásra. A művelődés elől futó dúvadak maradványai ezek; méltó társuk, a hatalmas bölény utolsó erdélyi ivadéka is e tájakon számolt be bőrével.

Mikor nyárszakán az ég háborog, a fürgeteg hírnöke, a köd kavargva vonul csúcsról csúcsra, nyomában jár a terhes felhő, melynek méhéből villámra villám cikázik, dörgésre dörgés következik, kiszólítva a Csalhó, a Kelemenhavas távol visszhangját mintegy nekidühödve, valahányszor a Taszópatak csodálatos kőmedre fölött vonul el. E köves völgyben szerte hevernek a szarukő hatalmas tömbjei, melyekről visszapattan a legjobb aczél pöröly – oly kemények – s a melyek mintegy harczba vonják a villámot. A mikor az ég megzendül, a völgyből megfutamodik minden élőlény, a mely csak teheti; tudata, ösztöne hajtja, mert a villám a fekete köveken adja ki a mérgét.

Erdély tűzhányó korszaka, mely a Hargita heglánczát teremtette, itt, e tájon ostromolta utoljára a föld kérgét s ez az ostrom oly hatalmas volt, hogy összevissza törte, szakította a már megüledett hegységet.

Így készül az igazi vadregényes táj.

A sziklavilág e valóságos rengetegéből, kivált a keletfelé kitörő vizek a legvadabb sziklaszorosokon át vájják medrüket; sziklatömbökön, párkányokon, bedöntött fák korhadó testén ezerszeresen megtörve, messze kell haladniok, míg a Békás-szorosból kiérve, folyásuk valamiképen megnyugszik.

Ezeknek a vizeknek halászgöngye a Gyilkostó, keletkezésének, kifolyásának egész csodarendszerével együtt.

E század második évtizedében a Békáspatak, mely a Maros-Olt vízválasztóján a Belkény nyereg táján ered s az Olt rendszeréhez tartozik, még mint patak csörtetett a Gyilkoskő és Suchard aláig, hol az Entrekje (kövek köze) sziklaszoros tévesztőjén át folytatta útját; de ez időtáiban a hegyoldal megmozdult s nagy zuhanással betemette a patak útját.

A Békáspataknak föl kellett venni a harczot az óriási akadállyal; – föl is vette s fölségesen győzött.

A forrás szünet nélkül, folyton küldte le a vizeket mindaddig, míg tová nem dagadtak s végre meghágták azt az akadályt; ekkor átbuktak rajta, hogy a Békás-szoros útvesztőin tovább nyargalhassanak.

És ez az új tó víztömegével a hegyoldal alsó lejtőjének eredetét is elnyelte. A fenyvek éveken át küzdöttek a szokatlan, természetük ellenére való új állapottal, azután meghaltak; – a tűk leperegtek, leázta; a vízből kiálló csúcsokról levált a kéreg s a tó csapkodó hulláma, eső, vihar és verőfény elvégezték a fehéritést; – e kifehéritett fenyőcsúcsok, ágak úgy emelkednek ki a tó sötétzöld színéből, mint valami panaszos csontvázak, – mintha keseregve nyújtánák karjaikat az ég felé, mely kegyetlen sorsra kárhoztatta őket.

A tavasz, az ősz vonuló madárseregei, a hegységen való átkeltükben, megörülhettek az új alkalomnak; a vadruczák le is csaptak pihenőre; nádas helyről jöve, tollaik között elhozták a nád magvát, itt felejtették s a tó megkapta nádkoszorúját.

De megváltozott a víz élete is; kivált halak dolgában. A patak üldözött, fürge pisztrángja, mely a göbék lengjében alig arasznnyira nőhetett, bevette magát a tóba, a hol se szigony, se háló nem érhetette el s a hol a rovarseregek fejlődése nagyot gyarapodott; néhány év múlva már két kilogrammos derék- vagy fajhal vágott mind efféle lény felé, mely halélelemnek bevált; késő ősszel, ívás idején az alsó Békás pisztrángjai a tavon át vették útjokat a lakodalmas hely felé s igaz pisztrángmódra, szökve hágtak esésről esésre, míg a kellő helyre jutottak. A kikelt ifjú ivadék a tó szélein, hínárosaiban jó tanyára akadt.

A pisztráng felszaporodott s a székely furfangos, leleményes esze utána járt; törte magát, míg célért : beállította a patak beszakadásánál a marázssahálót, az egyetlen halászszereszt, mely ott alkalmazható volt; kikötötte a kiaszott ágra a megférgelt horgot; ívás idején pedig megküzdött a Békaszoros száz bajával, mely éjnek évadján ezerszeresen az.

Képünk a Békaszorosba vezeti az olvasót.

Az egyik góbé meggyújtotta a világlót s kőről kőre hágva azon van, hogy társának jól világítson; a másik azon csizmásán meglábolja a vizet, a szigonyt sújtásra készen tartja.

Az éj koromsötétjében, mely a mélységes szorosban mintegy meg van sűrűsödve s a melyet a fenyőerdő komorsága is növel, a világlóval való halászat a legsajátságosabb képek közé tartozik, s azt, a ki a valódi vadregényes jeleneteknek barátja, teljesen ki is elégíti.

A világló fénye, mint valami nagy fénybogár kalandozik a csörtető, zúgó patak fölött; fényköre csak olyan, mint a hold udvara, hiába birkózik a szoros falaival, fenyveivel; nem bírja meghágni, bevilágítani. Majd alantosan lobog, majd fölemelkedik, majd el-eltűnik egy-egy kiugró sarok mögött, majd előbukkan s a midőn fénye az elszenesedés miatt megfogy, a góbé odavágja sziklához, törzshöz; az égő üszők, ezernyi szikra szerteröpül, mintha az égbolton fénylő, pislogó fiastyúkot valamely óriás szétrebbentette volna.

S ha holdvilágos az éj, a fény játéka leírhatatlanul szép látomány.

A hold szelíd fénye végig rezeg a tó tükrén, megvilágítja az oltárszerű Gyilkoskővet; az erdő föle tündéres, halavány fényben fürdik, mely minden vonalat meglágyít, elenyésztet; belopódzik a fény a sziklaközbbe is s míg egyik oldalát beragyogja, a másik a legtökéletesebb éjbe borul; a hová pedig a hold sugara még sohasem, vagy csak pillanatokra tekintett be, ott járja boszorkánytánczát a szigonyos székely világlója, tidója.

A [szigony](#) egyáltalában kedvelt szerszáma a székely halászhók s a horoggal egyetemben, leginkább kielégíti halászhókstőntét, mert a székely barátja a sportszerű izgalomnak.

A kerítőszigony télszakán a malom zúgókban járja. Mire a zúgó jól megkérgesedett, a malomkerék hosszú, hegyes, fénylő és megcsendülő jégcsapok közt forog, a székely előkeresi szigonyát. Szakáit jól kihegyezi s első dolga, hogy örökös társával, a fejszével, derék léket vágjon a zúgó jegébe; azután nekiáll s tisztára söpri a jég színét, hogy átlátszó legyen. Mire ez megvan, a lék tájára [zekét](#) terít a jégre, egy másik zekét pedig úgy ráhúz a fejére, hogy tubust alkosson; ekkor lehasal a lék szélére s letenkint a mélybe. Jól tudja, hogy a ki a víz fenekére akar látni, tartsa távol az oldalról beözönlő világosságot; ezért van az a zeke azon a kemény székely búbon.

Az a zeke pedig, a mely a jégre van dobva, a hal életmódjáról szóló ismeret rendkívüli finomságára vall. Arra van építve, hogy a hal ismeri a víz táját, a hol él és épen azért minden új, szokatlan jelenségre figyel: megáll s csak azután menekül, ha előbb nem »térítgeti« – székelyesen fejezve ki a kerülgetést – azt az újságot. A halnak föltűnik a jégre vetett zeke árnyéka is, megáll s épen ez az ő veszte: ekkor éri nyakszirten a lesekedő góbé kerítőszigonya.

Forrás:

Természettudományi Közlöny 19. évfolyam, 209. szám. 1887, 16-22.

http://epa.oszk.hu/02100/02181/00209/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1887_016-022.pdf

This work is licensed under a Attribution-ShareAlike 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>